

גבולות היחידה: במדבר י"ז, כ"ז – י"ח, כ'
נושא היחידה: שמירת המשכן והמופקדים על שמירת

כתב: אורן גוטמן

מספר השיעורים: 1

כללי:

יחידה זו מתארת את תפקיד הלווים והכהנים כשומרים את משמרת ה' בבית המקדש, ואת השכר שבו ה' מזכה אותם על מילוי משימה זו. את יחידת הפסוקים י"ז, כ"ז - י"ח, ח' נלמד בעיון תוך כדי התעכבות על הפרטים העולים מן הפסוקים. את יחידת הפסוקים י"ח, ט'-כ' נלמד באופן מהיר, מבלי להתעכב על הפרטים העולים מן הפסוקים, אלא רק על העקרונות העולים מן הפסוקים.

פתיחה:

בימינו ישנם מקומות מוגנים מפני כניסה לא רצויה אליהם. נצפה בסרטון קצר על האמצעים בהם נוקטת חברת שמירה כדי להגן על מקומות מסוימים מפני כניסת אנשים בלתי רצויים. לצורך כך, נצפה בסרטון הבא מתוך האתר של חברת השמירה אבידר: <http://www.avidar.co.il/video>

נחשוב יחד: כיצד אנו שומרים על דבר חשוב בעינינו? מה הם האמצעים שאנו משתמשים בהם כדי לשמור על דבר חשוב? האם נאפשר לכל אדם לקחת את אותו דבר חשוב? מתי, בכל אופן, ניתן אותו לשימוש בידי אדם זר? ראינו וחשבנו יחד כיצד שומרים על דבר חשוב, ועתה נעבור ללמוד על השמירה על המשכן. האם המשכן צריך שמירה? וכי יש חשש מפני גנבים במשכן? אם כן, מדוע המשכן צריך שמירה?

עיון בפסוקים:

פסוקים כ"ז-כ"ח: החשש מפני קרבת המשכן

פסוקים אלו הם פסוקי מעבר בין פרשיית קורח ועדתו והעונשים שהוטלו עליהם מאת ה', לבין הציווי לשמור על המשכן בידי הלויים והכהנים. אופן קריאת הפסוקים: את הפסוקים האלו יקרא המורה בפני התלמידים בחשש רב ובלשון תחנונים ובכייה.

- מה הצורה של קריאת הפסוקים מלמדת אותנו על ההרגשה שהעם נתון בה בזמן זה?

עם ישראל עומד ליפול ברשת הייאוש אחרי המכות שהוא קיבל (בליעה באדמה, שרפת הנשיאים והמגפה). עם ישראל מביע חשש ודאגה כנה ואמתית בפני משה ואהרון, אחרי הטלטלה העזה שהוא עבר.

ניתן להוסיף תחושה שמלווה את העם ברגעים קשים אלו. העם מרגיש שהמשכן הוא אכן מקום החיים, שכל מי שמתקרב אליו, מתמלא בחיים מאת ה'. אולם בפועל, מה שהתרחש היה, שהקרבה למקום המשכן גרמה למותם של עם ישראל. אם כן, מצד אחד עולה התחושה שיש רצון להתקרב אל ה', ומצד שני, יש חשש שקרבה זו תביא למוות במקום לחיים. כדי לפתור בעיה זו, עלינו ללמוד את הפסוקים הבאים בפרק י"ח.

פסוקים א'-ה': שמירת המשכן מוטלת על הלוויים

אופן קריאת הפסוקים: קראו את הפסוקים בקריאה דמומה.

- מהי המילה החוזרת מספר רב של פעמים בפסוקים אלה? [שורש ש.מ.ר].
בחומש במדבר פרק ג' למדנו על שמירת המשכן וכליו. בפרק י"ח מתואר העונש אם הכוהנים והלוויים לא ישמרו. העונש בא כדי לגרום לנושא באחריות להיזהר ולשמור בצורה הטובה ביותר.
- אפשר לתת לתלמידים דף שמשווה בין הפרקים, או להקרין אותם על הלוח אחד מול השני ולכוון את התלמידים לגלות מה חסר בפרק ג' או מה התוספת בפרק י"ח (העונש).

הפסוקים הבאים מחולקים לשלוש קבוצות:

1. 'אתה ובניך ובית אביך אתך' (פסוק א') - הפנייה היא אל אהרון ובניו והלוויים מזרע קהת ('בית אביך' הם משפחת קהת, שהוא אבי עמרם). המשותף לשניהם הוא שהם באים במגע עם כלי המקדש. האזהרה לאהרון ובניו היא בנוגע לשמירה על קדושת הכלים בזמן העבודה במקדש, והאזהרה למשפחת קהת היא שלא יחללו בשעת פריקת ובניית המשכן את קדושת הכלים, שאותם הם היו נושאים בזמן הנדודים במדבר.

2. 'אתה ובניך אתך' (פסוק א') - הפנייה השנייה היא אל הכוהנים לבדם, מכיוון שרק עליהם מוטלת עבודת המקדש. הם אלה האחראים על כך ששום אדם לא יעשה את מלאכתם.

3. 'אחריך מטה לוי שבט אביך' (פסוק ב') - הפנייה שלישית היא אל משפחות הלוויים הנותרות - משפחת גרשון ומשפחת מררי.

מה הם תפקידי השמירה של הלוויים?

א. שמירת צורכי הקרבנות - שיהיה הכול מוכן בזמן.

ב. שמירת כלי המקדש והמקדש עצמו אם נתקלקלו.

ג. שמירת העבודה שלא יהיה בה פסול.

פסוקים ג'-ד' מרחיבים את תפקידי הלוויים לא לשמירה, אלא גם ללוות את הכוהנים בזמן עבודתם במקדש, כגון בשירה על הדוכן בשעת הקרבת קרבנות מסוימים.

אם כן, השמירה לא נועדה להרחיק מן המקדש, אלא לקחת את הקרבה הזאת ולנתב אתה למקום הראוי. קורח ועדתו חשבו שכולם יכולים להיכנס למקום הקודש, ולכן הם טענו: "כי כל העדה כולם קדושים". לכן השמירה מאפשרת לאנשים להתקרב, אך בשעת הקרבה יש לשמור על המרחק הדרוש.

פסוקים ו'-ז': הענקת מתנות לכוהנים וללוויים מאת ה'

פסוקים אלו משמשים כמעבר ליחידה הבאה, שבה נלמד על המתנות שהקב"ה מעניק ללוויים ולכוהנים. לכן השורש נ.ת.ן חוזר שלוש פעמים בפסוקים אלו. הפסוקים מדגישים שהקב"ה הוא זה שבחר בלוויים ובכוהנים, כלומר, לא בזכות מעלתם העצמית הקב"ה בחר בהם, אלא מכיוון שהוא רצה בהם, ולכן הם מוכרחים לקבל זכות זו. ייתכן להוסיף שהמשמעות של ה'נתינה' אינה קשורה רק ליחס של הקב"ה לכוהנים וללוויים, אלא גם ליחס של הלוויים והכוהנים לעבודתם. עבודתם מחייבת 'נתינה', כלומר, עבודה של מסירות והתמסרות, מכיוון שעבודה זו ממלאת את כל סדר יומם. לכן הקב"ה פינה את הכוהנים והלוויים מכל תפקיד אחר, כדי שיוכלו למלא בצורה אופטימלית את תפקידם.

פסוקים ח'-כ': פירוט מתנות כהונה

אופן קריאת הפסוקים: את הפסוקים האלו המורה יקרא באופן מהיר, מבלי להתעכב על הפרטים העולים מהם, אלא רק על העקרונות העולים מן הפסוקים. הקב"ה מעניק לכוהנים (ולא ללוויים) עשרים וארבע מתנות, המכונות 'מתנות כהונה' [תרומה, תרומת מעשר, פדיון הבן, פדיון פטר חמור]. לא כל המתנות מפורטות בפסוקים שלפנינו, וחלק מהמתנות מפורטות במקומות אחרים בתורה (ראו בחלק של ההרחבה).

• מנו כמה פעמים מופיע שורש המילה נ.ת.ן בפסוקים ח'-כ'. מה באה התורה להדגיש בחזרה על מילה זו?

כדי להמחיש את החשיבות של המילה, ניתן לשאול את התלמידים: למי אתם נותנים

מתנה? באיזה אירוע אתם נותנים מתנה?

הנתינה היא מילת יסוד בפרשה, מכיוון שהקב"ה מצווה את עם ישראל להפריש מפירותיהם לכוהנים השומרים על התרומה בהתאם לאופי ולייעוד. לכן, הכוהנים מחויבים להשפיע את עבודת ה' על כלל ישראל, ולתת מזמנם ומרצם לצורך עבודה זו.

כעת נמנה קבוצות של מתנות הניתנות לכוהנים בבית המקדש והמסודרות לפי סדר הפסוקים:

1. קרבנות שמדרגתם 'קודש קדושים', שרק לכוהנים מותר לאכול מהם.
2. מנחות - שהם קרבנות הבאים מן הצומח, כגון מנחת העומר ומנחת קנאות. מה שנשאר מהמנחות, נאכל בידי הכוהנים.

3. החטאות שבאות ככפרה על חטאים מסוימים. הכוהנים אוכלים את בשר קרבן החטאת¹.
4. האשמות שהם קרבנות הבאים ככפרה על חטאים חמורים ועל עברות מסוימות². את הבשר של קרבן ה' אוכלים הכוהנים.

5. רכוש שנגזל מהגר, ולאחר פטירתו אין לו יורשים להשיב להם את הגזלה. בדרך כלל רכושו של הגר הוא הפקר מכיוון שאין לו יורשים, אבל במקרה של גזל הגר, התורה העניקה את רכושו לכוהנים.

6. הקרבנות הטעונים תנופה. פעולה זו נעשית ע"י הכהן ובעל הקרבן, כאשר שניהם מניפים את הקרבן לארבע רוחות השמים, כגון בחזה ושוק של קרבן השלמים. הכוהנים אוכלים את בשר הקרבן שהניפו אותו.

פסוקים י"ב-י"ג עוסקים בהפרשת התרומות המיועדות לכוהנים:

1. תרומה גדולה המופרשת מתוך גידולי הארץ ע"י בעל הגידולים. טעם מצווה זו: להכיר שהתבואה שהאדם גידל, ניתנה לו מאת ה', לכן הוא מפריש נותן אותה לה'.

2. מצוות הביכורים - בעל השדה מביא את הפירות הראשונים שגדלו בשדהו לבית המקדש, כדי לבטא את הגדולה שישנה באדמה בארץ ישראל, שאת הראשית של הפירות³ מביא בעל השדה דווקא אל הקב"ה.

פסוק י"ד עוסק בשדות או בנכסים שהוקדשו לה', שהם היו שייכים לכוהנים. התורה קוראת לשדות או לנכסים אלו 'חרם', שפירושו הקדשה לשמים.

פסוקים ט"ו-י"ח עוסקים בפדיון בכורות הנוגע לשלושה סוגים של בכורות: בכור אדם, בכור בהמה טהורה ובכור בהמה טמאה המתקיים רק בבכור חמור⁴. בכור בהמה טמאה נפדה בחמישה שקלים, ואילו בכור בהמה טהורה אינו ניתן לפדיון, אלא נאכל בירושלים כאחת ממתנות הכהונה, אחרי שדמו נזרק על גבי המזבח.

פסוקי הסיום מבטאים את הקשר בין הכוהנים לקב"ה כקשר של ברית. כתוצאה מברית זו, מחויב הכהן לחיות חיים שיהוו מופת לעם ישראל. התורה מכנה ברית זו בשם 'ברית מלח'. בפשטות, ניתן לומר ש'ברית מלח' פירושה: ברית לעולם. המיוחד במלח הוא שהוא חומר שאינו מתכלה, ולכן הוא מהווה סימן לדבר המתקיים לעולם.

¹ חכמים דרשו שהפסוק בא לרבות חטאת העוף המובאת ע"י טמאים הזקוקים לקרבן להשלמת טהרתם, כגון זב וזבה, יולדת ומצורע.

² כגון נזיר שלא עמד בתנאי הנזירות, ובזה הפר את נזירותו, מקריב אשם נזיר. מצורע שנטהר, מביא מספר קרבנות ובהם אשם מצורע.

³ חכמים למדו שאת הביכורים מביאים לכוהנים רק משבעת המינים.

⁴ הנושא המרכזי של פסוק ט"ו הוא פדיון אדם, ואילו פדיון בכור בהמה טהורה וטמאה לא בא אלא כבדרך אגב, מכיוון שנידון באופן מפורט יותר בספר שמות פרק י"ג.

הצעות להמחשה:

1. למדנו על הייאוש והדאגה של העם אחרי העונשים שהוא קיבל. נדון בכיתה כיצד אפשר לצאת מהייאוש. נבחר מתנדבים אמיצים בין תלמידי הכיתה' שיציגו בפני הכיתה פרצוף מיואש. אחרי שמספר תלמידים (או תלמיד אחד) הציגו בפני הכיתה את הייאוש שעל פניהם, נפתח בדיון בכיתה כיצד אפשר לשמח אדם מיואש? האם אנו מכירים אנשים שאנו יכולים לשמח אותם? מומלץ לקרוא את המאמרים באתר ישיבה: <http://www.yeshiva.org.il/midrash/5396>
2. כשם שהקב"ה נותן 'מתנה' לאנשים הקרובים אליו, תנו מתנה קטנה לחבר מהכיתה או לאדם קרוב שאינו מכיתתכם.
3. משחק הממחיש את האחריות המוטלת על השומרים. ניתן לעשות מעגל של ילדים, כשילד אחד יהיה בתוך המעגל. הוא ינסה לפרוץ את המעגל (כמובן, בעדינות ולא בכוח). הילד שהצליחו לפרוץ דרכו, נושא באחריות ויוצא מן המשחק.
4. אחרי שהמורה לימד בכיתתו את פסוקים א'-ה' והסביר לתלמידים את שלוש הקבוצות שנמצאות בפסוקים, ניתן לחלק את הכיתה לשלוש קבוצות, כך שכל קבוצה תחזור ותעיין בפסוק העוסק בקבוצה שלה. כל קבוצה תציג את התפקיד שהוטל עליה (כגון בפנטומימה או על פי חידות), ושאר הקבוצות יצטרכו לגלות מה התפקיד המדויק של אותה קבוצה.

מסרים והפנמה:

1. 'אין ייאוש בעולם כלל' – למרות שהעם נמצא במצב מיואש בשל העונשים שהוטלו עליו, הקב"ה מעודד אותו במה שהוא מצווה את הכוהנים והלוויים לשמור את המקדש לבל ייפגע עם ישראל.
 2. אחריות – על כתפי הלוויים והכוהנים מוטלת אחריות גדולה לשמור על המקדש וכליו.
- שאלת הפנמה:** אבא של משה מסר בידיו חומש עתיק שעובר במשפחתם כבר מאות שנים. משה היה מאוד נבוך מהתפקיד שהטיל עליו אביו. הוא לא היה בטוח שכדאי לסמוך עליו לשמור על חומש כל כך עתיק וחשוב.
- נסו לשכנע את משה לקחת אחריות ולשמור על החומש. מדוע לדעתכם משה לא בטוח שהוא יוכל לשמור על החומש? כתבו מספר חוקים שיכולים לעזור למשה לשמור על החומש טוב יותר.

סיכום:

- הקב"ה מעודד את העם באמצעות הציווי להישמר מלהתקרב למקדש, למקום הקודש. הציווי הוא על הלוויים והכוהנים לשמור על מקום הקודש.
- הקב"ה נותן מתנות לשומרים על מקדשו. מה הן אותן מתנות? מי נותן להם את המתנות? מה המשמעות של אותן מתנות?
כל זאת ועוד ביחידה הבאה....

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

להלן, נביא את רשימת עשרים וארבע מתנות כהונה הפזורות בתורה. חלקן ניתנות לכהן רק בבית המקדש, חלקן בירושלים, וחלקן בכל מקום בארץ ישראל.

מתנות בבית המקדש: 1. חטאת, 2. חטאת העוף, 3. אשם ודאי (ויקרא ו', י"ז – ז', י'), 4. אשם תלוי (ויקרא ה', י"ז – י"ח), 5. זבחי שלמי ציבור (ויקרא כ"ג, י"ט-כ'), 6. לוג שמן של מצורע (ויקרא י"ד, ט"ו-כ'), 7. שתי הלחם (ויקרא כ"ג, י"ז), 8. לחם הפנים (ויקרא כ"ד, ח'–ט'), 9. שירי המנחות (ויקרא ב', י'), 10. מנחת העומר (ויקרא כ"ג, ט'–יד").

מתנות בירושלים: 1. הבכורה (שמות י"ג), 2. ביכורים (דברים כ"ו, א'–י"א), 3. מורם מן התודה (ויקרא ז', י"א–י"ד) ומאיל הנזיר (במדבר ו', כ'), 4. עורות קודשים (ויקרא ז', ח').

מתנות בכל הארץ: 1. תרומה (במדבר י"ח, ב'), 2. תרומת מעשר (במדבר י"ח, כ"ו), 3. חלה (במדבר ט"ו, כ'), 4. ראשית הגז (דברים י"ח, ד'), 5. מתנות זרוע, לחיים וקיבה (דברים י"ח, ג'), 6. פדיון הבן (במדבר י"ח, ט"ו–ט"ז), 7. פדיון פטר חמור (במדבר י"ח, ט"ו–ט"ז), 8. שדה אחוזה (ויקרא כ"ז, כ"ח), 9. שדה וחרמים (ויקרא כ"ז, כ"ח), 10. גזל הגר (במדבר ה', ח').